

PROJEKAT FINANSIRA
EUROPSKA UNIJA

CENTAR ZA CIVILNO DRUŠTVO - SARAJEVO

HELSINŠKI ODBOR ZA RS
Bijeljina

BOSNA I HERCEGOVINA • БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА • BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE • ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I TUŽILACA FBiH
ЈАВНА УСТАНОВА ЦЕНТАР ЗА ЕДУКАЦИЈУ СУДИЈА И ТУЖИЛАЦА ФБИХ
PUBLIC INSTITUTION CENTRE FOR JUDICIAL AND PROSECUTORIAL TRAINING OF FBiH

BORBA PROTIV KORUPCIJE U OBRAZOVANJU

ISPITNE PROCEDURE STANDARDI I MEHANIZMI ZAŠTITE OD KORUPCIJE

Ako će jedna zemlja postati slobodna od korupcije i postati nacija zdravih umova, snažno osjećam da postoje tri ključna člana društva koji mogu napraviti tu promjenu, to su: otac, majka i učitelj.

Abdul Kalam

EUROPSKA UNIJA

Europska unija se sastoji od 27 država članica koje su odlučile postepeno povezivati svoja znanja, resurse i sudbine.

Tokom 50 godina proširenja zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokracije i održivog razvoja, istovremeno zadržavajući kulturne različitosti, toleranciju i lične slobode.

Europska unija je posvećena tomu da svoja dostignuća i vrijednosti dijeli sa zemljama i ljudima izvan vlastitih granica.

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost NVO KYODO i ni u kojem slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Budućnost čovječanstva uveliko ovisi od kulturnog, naučnog i tehničkog razvoja; a ta se budućnost gradi u centrima kulture, znanja i naučnog istraživanja, koje predstavljaju univerziteti.

Iz preambule Magna Charta Universitatum

1. ZAŠTO OVAJ VODIČ S INFORMACIJAMA O NAČINU POLAGANJA ISPITA I PREVENCIJI KORUPCIJE U VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA?

- Najprije zato što se želi doprinijeti odgoju mladih generacija kroz informiranje o problemu korupcije u društvu općenito, a posebno u obrazovanju.
- Informiranost o pojavnim oblicima korupcije i njezinim štetnim posljedicama je nužna kako bi mladi ljudi znali prepoznati tu pojavu, suočiti se s njom na odgovarajući način i zaštititi i sebe i druge, a ne prihvatiti je kao način vlastitog ponašanja.
- Nadalje, žele se zaštititi i vrijedni studenti i uvaženi profesori koji nisu odgovorni za koruptivna ponašanja drugih, ali su dio sredine u kojoj se takva ponašanja dešavaju.
- I konačno, misija civilnog društva je pomoći institucijama vlasti da se stvori država vladavine zakona u kojoj će osobe koje su počinile kazneno djelo korupcije biti privedene licu pravde, a da pri tome osobe koje prijavljuju počinitelje takvih djela budu zaštićene i sigurne.

Vodič je izrađen kao dio projekta "Borba protiv korupcije u visokom obrazovanju", koji financira Delegacija Europske unije u Bosni i Hercegovini, a implementira NVO Kyodo u partnerstvu s Helsinškim komitetom za ljudska prava RS i

pridruženom partnerstvu sa Centrom za edukaciju sudaca i tužitelja FBiH, Univerzitetom u Banjoj Luci, Univerzitetom u Bijaću, Univerzitetom "Džemal Bijedić" u Mostaru, Univerzitetom Istočno Sarajevo, Sveučilištem u Mostaru, Univerzitetom u Tuzli, Univerzitetom u Sarajevu i Univerzitetom u Zenici.

Bosna i Hercegovina neminovno ulazi u integrativne procese zbog kojih će se pojačati konkurentnost na tržištu radne snage. Znanje i stručnost u određenoj oblasti, znanje stranih jezika, te prilagodljivost i poznavanje drugih kultura mjerilo su konkurentnosti koja će se tražiti, a takva konkurentnost može se postići samo ako unaprijedimo kvalitet obrazovanja u našoj zemlji. Obrazovni sistem u kojem postoji korupcija ugrožava kvalitet stečenih znanja, dovodi u pitanje vjerodostojnost diploma i umanjuje njihovu vrijednost na tržištima koja nude veću zaradu i bolje uslove rada.

Ovaj vodič je dio kampanje "Diploma s dostojanstvom" kojom želimo informirati studentsku populaciju o problemu korupcije, razviti svijest o njezinim štetnim posljedicama i osposobiti ih da se zaštite i utječu na njezino smanjivanje.

Da bi čovjek bio slobodan nije dovoljno samo pokidati lance, treba živjeti na način koji poštuje i unaprijeđuje slobodu drugih.

Nelson Mandela

2. POJAM KORUPCIJE - DEFINICIJE

Ne postoji jedna općeprihvaćena definicija korupcije. Korupcija je u najširem smislu svaki oblik zloupotrebe prava nad sredstvima ili pravima drugih radi ostvarivanja koristi za sebe ili sebi bliske gupe ljudi, bilo da se radi o javnom ili privatnom sektoru. To je svaki čin kojim se, suprotno javnom interesu, nedvojbeno krše moral i pravne norme te povrjeđuju temelji vladavine prava. Korupcija stvara odnose ovisnosti i ucjenjenosti, odnosno, zarobljenosti.

Riječ korupcija potiče od latinske riječi "corruptus", particip perfekta riječi "corrumpere", što znači "uništiti" ili "pokvariti" i kada se koristi kao pridjev doslovno znači: "potpuno uništen(o)/pokvaren(o)...."

Navodimo nekoliko definicija za koje smatramo da najjasnije opisuju ovaj vid devijantnog ponašanja:

"Korupcija je zloupotreba povjerenih ovlasti za vlastitu korist" - **Transparency International**

"Korupcija je namjerno nepridržavanje načela nepristranosti kod odlučivanja s ciljem ostvarivanja prednosti za počinitelja ili povezane osobe kroz takve postupke". - **Vito Tanzi**

$K = M + D - O$ (Korupcija je jednaka: monopol plus diskrecija, minus odgovornost). **Robert Klitgaard (Klitgaardova formula)**

Korupcija u obrazovanju proizvodi dugoročno najrazornije posljedice po društvo jer:

- stvara nepovjerenje unutar same akademske zajednice narušavajući njezin dignitet;
- stvara nesposobne i nestručne ljude koji neće biti u stanju obavljati svoju dužnost kada počnu

raditi (stavite se u poziciju roditelja koji svoje dijete daje u ruke liječniku koji je kupio većinu ispita; zamislite da će gradnju vaše kuće voditi inženjer građevine koji je kupio nekoliko ispita, zamislite da će vas u važnom slučaju na sudu zastupati pravnik kojem su većinu ispita "sredili" utjecajni roditelji,...);

- stvara lošu sliku o obrazovnim institucijama zemlje čineći diplome, pa čak i one koje su stekli izvrsni studenti, manje vrijednim na tržištu rada;

ŠTO O KORUPCIJI KAŽU BH STUDENTI?

U anonimnoj anketi koju smo proveli među studentima javnih univerziteta u Bosni i Hercegovini jedno od pitanja je bilo da se definira pojam korupcije, evo kako naši studenti vide korupciju:

- Kada profesori uzimaju određenu svotu novca od studenata kako bi ti studenti položili ispite.
- To je zlo koje prouzrokuje narušavanje ljudskih prava.
- Korupcija u današnje vrijeme je postala nešto sasvim normalno.
- Korupcija je svako djelo koje se protivi zakonu, a izvrši se u cilju stvaranja materijalne dobiti za obje strane koje su uključene u nju.
- Korupcija je uzimanje ili davanje novca da bi postigli nešto ilegalno i nezasluženo.
- Korupcija predstavlja dolazak do svojih želja, potreba "vladavine" na lak i jednostavan način.
- Korupcija je korištenje svih nedozvoljenih, neprihvatljivih, negativnih sredstava kako bi se ostvario cilj.
- Korupcija predstavlja dobijanje određenih zasluga (ocjena) na osnovu novca, nekih drugih usluga (seksualne usluge, uzajamna pomoć...), a ne na osnovu znanja.

- doprinosi općem nemoralu i propadanju društva stvarajući kod mladih ljudi sliku da je koruptivni oblik ponašanja nešto što se "podrazumijeva", na taj način korupcija "hrani" samu sebe slabeći najjaču snagu koja je u svakom zdravom društvu pokretač pozitivnih promjena, a to su upravo mladi ljudi.

- Korupcija predstavlja zloupotrebu moći, ovlasti i radnog mjesta u svrhu lične koristi (dobiti), nepoštivanje normi i pravila, pa samim tim i društva u kojem živi.
- Korupcija je da se nekom nešto plati, kupi, da bi se dobila neka funkcija, neki položaj, neke zdravstvene usluge – pa kao da se ta osoba "posebno pripazi"...
- Korupcija u BiH je ključna stvar za uspjeh na svakom nivou i ujedno najveći problem za razvitak ove države.
- Štela. Punjenje džepova ljudi na power tripu, dovoljno iskompleksiranih da padnu na taj nivo.
- Štela, veze po krvnoj liniji, i sveopće stanje našeg uma i duha, dio naše kulture.
- Korupcija je jedan od poremećaja u ponašanju ličnosti koja se ispoljava kroz vršenje zakonom nedozvoljenih radnji, ugrožavajući okolinu i narušavajući međuljudske odnose.
- Korupcija je svako davanje i primanje poklona i vrijednih stvari, gdje se zauzvrat očekuje ilegalna radnja od osobe koja prima "poklone".
- Jedan od najvećih problema u BiH. Uzimanje novca za sve usluge koje običnom građanu trebaju.
- Korupcija znači plaćanje kako bi uspjeli u nečemu što nam je bitno.

Znanje je istinski organ vida, ne oči.

Panchatantra

3. KOJE STANDARDE VISOKOŠKOLSKA USTANOVA TREBA ISPOŠTOVATI DA BI SE SMANJIO PROSTOR ZA KORUPCIJU?

3.1. Način polaganja ispita

Principi koji se odnose na način polaganja ispita, navedeni u ovom poglavlju, utemeljeni su na međunarodnim aktima čija je suština objedinjena Bolonjskim procesom. Bosna i Hercegovina je iskazala opredijeljenost za pridruživanje jedinstvenom Europskom području visokog obrazovanja (EHEA) i Europskom istraživačkom prostoru (ERA), stoga se način polaganja ispita mora ujednačiti sa načinom u europskom prostoru, temeljeći se u najvećoj mogućoj mjeri na pravilnoj ocjeni znanja i vještina kojima raspolaže student.

Nezavisno o bolonjskom procesu, međunarodni kriteriji su tako postavljeni da su kao objektivni i korektni, primjenjivi u svakom obrazovnom sistemu čiji je cilj prenošenje znanja i vještina i evaluacija tog procesa, u oba pravca, kako studenata tako i institucije koja prenosi znanje.

Provjera znanja studenata jedan je od najznačajnijih elemenata visokog obrazovanja koji obrazovnim institucijama daje značajne informacije o djelotvornosti nastave i podrške studentima. Stoga je bitno da se provjera znanja u svakom trenutku vrši profesionalno, te da uzima u obzir širok spektar saznanja o procesima testiranja i ispitivanja.

Procedura za provjeru znanja studenata treba se temeljiti naročito na:

- Uobičajenim mjerama koje odražavaju rezultat učenja i druge ciljeve nastavnog programa;
- Primjerenosti svrhe, bilo dijagnostičkoj, edukativnoj ili preglednoj;
- Uspostavljenim jasnim kriterijima ocjenjivanja s kojima su studenti upoznati prije provjere;
- Sposobnosti ispitivača da razumiju ulogu provjere znanja u napredovanju studenata ka stjecanju znanja i vještina povezanih sa kvalifikacijom koju stječu;
- Da se ta provjera znanja ne oslanja samo na jednog ispitivača;
- Jasnim propisima koji definiraju odsustvo studenta, bolest i druge olakšavajuće okolnosti;
- Uspostavljanju mehanizama koji osiguravaju da se provjera znanja vrši sigurno i u skladu s procedurama institucije koje moraju biti jasne i poznate svim sudionicima procesa;

Studenti trebaju biti jasno informirani o strategiji provjere znanja koja se koristi za njihov program, kakvim ispitima i metodama provjere znanja podliježu, šta će se od njih očekivati i kakvi će se kriteriji primjenjivati na provjeru onoga što urade.

Nastavnici predstavljaju najznačajniji resurs dostupan za učenje najvećem broju studenata. Stoga, visokoškolska ustanova treba osigurati da nastavnici u potpunosti znaju i razumiju predmet koji predaju, da imaju vještine i iskustvo potrebno za djelotvorno prenošenje svog znanja i razumijevanja studentima u različitim nastavnim kontekstima, te da kroz provjeru znanja studenata mogu u značajnoj mjeri ocijeniti i vlastiti rad.

3.2. Koje informacije visokoškolska ustanova bezuvjetno mora osigurati?

- Raspored nastave mora biti poznat odmah na početku akademske godine;
- Raspored ispitnih termina za svaki ispitni rok na početku akademske godine sa datumom, satnicom i mjestom održavanja ispita;
- Opis provjere znanja, kao i sistem bodovanja, koji mora biti jasno naznačen u planu rada nastavnog predmeta za dati semestar;
- Ocjenu iskazanu na temelju provjere znanja, a u skladu sa zakonom ustanovljenim načinom ocjenjivanja (trenutno imamo slučajeve da se student ocijeni sa -6);
- Rezultate ispita u primjerenom roku, optimalno u roku od 48 sati od dana polaganja pismenog, odnosno praktičnog dijela ispita, ali najkasnije sedam dana od obavljenog ispita;
- Obavještenje o rezultatima usmenog ispita odmah nakon završetka ispita;
- Mogućnost odgode ispita ukoliko su dva ili više ispita zakazana za isti dan;
- Mogućnost odgode ispita u slučaju opravdane spriječenosti (bolest studenta, smrt člana uže obitelji i sl.) o čemu odmah obavještava predmetnog profesora i studentsku službu koji zajedno odobravaju promjenu termina;
- Uvid svakom studentu u njegov pisani rad i bodovanje istog.

O ostvarivanju prava studenata brinu **Prorektor za nastavu i studentska pitanja i dekani** visokoobrazovnih ustanova.

3.3. Za ostvarenje navedenog visokoškolske ustanove trebaju naročito posvetiti pažnju da studenti:

- Budu upoznati sa svojim pravima, obavezama i dužnostima na početku akademske godine (putem oglasnih ploča fakulteta, u Biltenu, publikacijama, štampanim informacijama, na

web stranici Univerziteta/fakulteta i kroz pisanu informaciju koju student treba dobiti prilikom upisa, o čemu potpisuje izjavu koja čini sastavni dio personalnog dosijea studenta).

- Razvijaju slobodu mišljenja i izražavanja stavova;
- Polažu ispite na odgovarajući alternativan način, ako to zahtijeva psihofizičko stanje studenta;
- Imaju nastavu organiziranu u skladu sa studijskim programima i nastavnim planovima i programima, rasporedom nastave, te rasporedom ispita;
- Imaju osigurane sedmične konsultacije sa predmetnim nastavnikom ili njegovim suradnikom;
- Izjašnjavaju o kvalitetu nastave i radu nastavnika i suradnika u anonimnoj anketi obavezno organiziranoj na kraju, a na osnovu opravdanog zahtjeva studenata određenog predmeta i u toku semestra;
- Koriste biblioteke, računarsku opremu i druge resurse Univerziteta, odnosno visokoobrazovne ustanove;
- Slobodno iskazuju mišljenje vezano za izvođenje nastave i odnos profesor student ukoliko se njihov iskaz temelji na činjenicama.

3.4. Student nema pravo:

- Odbiti identificiranje prije početka ispita;
- Odbiti polaganje ispita pod šifrom;
- Odbiti provjeru radi onemogućavanja unošenja nedozvoljenih pomagala na ispit;
- Za vrijeme ispita koristiti nedozvoljena sredstva kao pomoć za polaganje.

Borba za pravdu protiv korupcije nije laka, nikada nije bila, niti će ikada biti laka. U mom slučaju, ja vjerujem, cijena koju sam platio je itekako bila vrijedna u odnosu na moje dostojanstvo.

Frank Serpico, njujorški policajac kojeg je policija pokušala ubiti jer je ukazivao na korupciju u njihovim redovima

4. UKOLIKO SE DESE SLJEDEĆE SITUACIJE MOGUĆE JE DA SE RADI O ZLOUPOTREBI POLOŽAJA ODGOVORNE OSOBE:

1. **Nije osigurana** javnosti ispita. Ispit se mora polagati u prostorijama Univerziteta, u skladu s nastavnim planom i programom, uz prisustvo drugih studenata koji su stekli uslove za usmenu provjeru znanja, kao i mogućnost da ispitu prisustvuju ostali zainteresirani studenti i treća lica.

Ukoliko se u danom trenutku ne može osigurati prisustvo drugih studenata, ispitu mora prisustvovati netko od osoblja studentske službe. ***(Više od 90% studenata je u anonimnoj anketi koju je proveo Centar za civilno društvo Kyodo navelo da polaganje ispita nasamo u kabinetu s profesorom vide kao najveći problem i potencijalno koruptivnu situaciju).***

2. **Uvjetovanje** kupnje udžbenika predmetnog nastavnika za izlazak na ispit;
3. **Nemogućnost** da student slobodno pristupi informacijama vezanim za njegov studij i naročito uvid u rad i ocjenu rada;
4. **Neprijavlivanje** slučajeva sukoba interesa studenta i profesora.

U navedenim slučajevima, ali i u drugim slučajevima u kojima postoji sumnja u korupciju, student ima pravo i obavezu slučaj prijaviti, te pri tome imati zagwarantirano pravo na anonimnost i zaštitu od strane Univerziteta. Sve informacije se moraju tretirati strogo povjerljivo.

5. ODREDBE KRIVIČNIH ZAKONA U NAŠOJ DRŽAVI KOJE SANKCIONIRAJU KORUPTIVNO DJELOVANJE

Krivičnim zakonodavstvom na razini države i entiteta utvrđena su sljedeća krivična djela koja se odnose na koruptivno djelovanje i za koja je predviđena zatvorska kazna:

- Davanje dara i drugih oblika koristi - Član 218 KZ BiH; Član 381 KZ F BiH; Član 375 KZ BDBiH;
- Primanje dara i drugih oblika koristi - Član 217 KZ BiH; Član 380 KZ FBiH; Član 374 KZ BDBiH;
- Primanje mita - Član 351 KZ RS;
- Davanje mita - Član 352 KZ RS;
- Protuzakonito posredovanje - Član 219 KZ BiH; Član 382 KZ FBiH; Član 353 KZ RS; Član 376 BD BiH;
- Spolni odnošaj (Obljuba) zloupotrebom položaja - Član 205 KZ FBiH; i KZ RS Član 196.

Nitko nije napravio veću grešku nego onaj koji nije učinio ništa bojeći se da može uraditi samo malo!

Edmund Burke

6. KOJI SU TO MEHANIZMI ZAŠTITE PRAVA STUDENATA I ZAŠTITE OD KORUPCIJE?

Mehanizmi su: kroz studentske organizacije i organe fakulteta, instituciju Ombudsmana za ljudska prava, policijske organe, te Državnu agenciju za istrage i zaštitu (SIPA).

6.1. Prijava putem organa Univerziteta

U slučaju da postoje propisane procedure za prijavu korupcije na vašem univerzitetu i/ili fakultetu¹ treba ih slijediti, ali ne nužno, jer postoje organi izvan univerziteta čija je obaveza pružiti zaštitu u slučajevima diskriminacije i sumnje u kriminalno ponašanje.

6.2. Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH - Prijava Ombudsmanima BiH

Ombudsman za ljudska prava Bosne i Hercegovine je nezavisna institucija uspostavljena u cilju promoviranja dobre uprave i vladavine prava, zaštite sloboda fizičkih i pravnih lica, garantiranih Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim sporazumima. Ombudsmani mogu pokrenuti istragu u slučaju kršenja prava na osnovu zaprimljene žalbe građanina ili po službenoj dužnosti i može im se obratiti svako fizičko i pravno lice koje ima legitiman interes, bez obzira na državljanstvo, rasu, spol, vjersku i nacionalnu pripadnost. Žalba upućena Instituciji neće prouzročiti nikakve krivične, disciplinske ili bilo

¹ Na nekim univerzitetima je ustanovljen student-ombudsman koji pruža zaštitu u slučaju kršenja prava studenta

kakve druge sankcije po njenog podnosioca, a na zahtjev žalioca u toku postupka može se zaštititi njegov identitet. Žalba se izjavljuje pismeno ili ličnim dostavljanjem uz kraći opis događaja, činjenica ili odluka koji su doveli do podnošenja žalbe.

Vezano za kršenje prava u oblasti obrazovanja, posebno u slučaju ukoliko je to kršenje prava vezano za korupciju, **Ombudsmeni mogu otvoriti istragu** u cilju provjere da li je došlo do:

- **Kršenja prava studenata u oblasti obrazovanja** na način da nije ispoštovan jedan od ranije prezentiranih principa visokoškolskog obrazovanja ili nije osigurano uživanje jednog od navedenih prava;
- **Uskraćivanja pristupa informaciji,** što je garantirano Zakonom o slobodi pristupa informacijama, a kojim je utvrđeno da informacije pod kontrolom javnoga tijela predstavljaju javno dobro od vrijednosti i da javni pristup ovim informacijama promovira veću otvorenost i odgovornost tih javnih tijela, te da su ove informacije neophodne za demokratski proces;
- **Diskriminacije studenta** po nekom od osnova diskriminacije ili postojanjem posebnog oblika diskriminacije kao što je uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, mobing, viktimizacija i sl. Upravo neki od oblika diskriminacije, kao npr. seksualno uznemiravanje mogu biti vezani za postojanje korupcije.

U slučajevima kada Ombudsman u obavljanju svojih dužnosti sazna za ponašanje ili radnju koja predstavlja kazneno djelo, o tome će obavijestiti nadležno tužilaštvo.

Institucija Ombudsmana ima uspostavljenu teritorijalnu mrežu ureda čije su adrese:

**Glavni ured/ Sjedište Institucije -
Banjaluka**

Ravnogorska br.18
Tel/Fax: +387 51 303 992,
e-mail: bl.ombudsmen@ombudsmen.gov.ba

Područni ured Sarajevo

Grbavička br.4
Tel: +387 33 666 006,
fax: +387 33 666 007,
e-mail: info@ombudsmen.gov.ba

Područni ured Mostar

Kralja Zvonimira br.6
Tel: +387 36 334 248,
fax: +387 36 334 249,
e-mail: mo.ombudsmen@ombudsmen.gov.ba

Područni ured Brčko

Trg Mladih br.8/1,
Tel/Fax: +387 49 217 347,
e-mail: br.ombudsmen@ombudsmen.gov.ba

Terenski ured Livno

Gabrijela Jurkića bb,
Tel: +387 34 201 911,
fax: +387 34 203 237,
e-mail: li.ombudsmen@ombudsmen.gov.ba

Uredovni dani u **Tuzli**, svaki četvrtak i petak u vremenu od 09 do 14 sati, u Aleji Alije Izetbegovića br. 4/1.

6.3. Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA)

Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) je samostalna institucija BiH, odgovorna za prikupljanje i obradu podataka od interesa za provođenje međunarodnih i kaznenih zakona BiH, sa policijskim ovlaštenjima, koja svoju mjerodavnost ostvaruje na cijeloj teritoriji BiH. U njezinoj nadležnosti su otkrivanje i istraga kaznenih djela iz nadležnosti Suda BiH, u što spadaju i slučajevi vezani za korupciju.

Ukoliko imate informacije o planiranom ili počinjenom krivičnom djelu korupcije i želite ih prijaviti policiji, možete to učiniti putem telefona ili prijavom putem web stranice.

Imajte u vidu da je svaki građanin dužan po saznanju prijaviti djelo korupcije, prijavom vi vršite svoju građansku dužnost. Trebate voditi računa da ne podnosite lažne prijave, jer to znači da zloropotrebljavate svoju građansku dužnost čineći kazneno djelo.

Za prijavu možete anonimno kontaktirati Krimolovce na besplatan broj telefona 080 020 505 ili web stranicu: www.krimolovci.ba

Web stranica Krimolovci je projekt iniciran od strane Policijske misije EU sa ciljem pružanja mogućnosti građanima da podijele informacije s policijom. Ova web stranica ne služi za prijavljivanje hitnih slučajeva. U hitnim slučajevima zovite broj 122.

Kada želite prijaviti kazneno djelo trebalo bi da možete dati odgovore na neka od sljedećih pitanja:

1. Ko je počinitelj?
2. Što se dogodilo?
3. Gdje se dogodilo?
4. Kada se dogodilo?
5. Kako se dogodilo?
6. S kim je bio počinitelj/počinitelji?
7. Čime je djelo izvršeno?
8. Zašto je izvršeno?
9. Protiv koga je izvršeno - tko je žrtva?
10. Postoje li svjedoci?

Što znači "prijaviti korupciju u dobroj vjeri"?

Bilo da prijavljujete korupciju Krimolovcima, lokalnom policijskom službeniku, Uzbunjivačima, Transparency International-u ili bilo kojoj drugoj vladinoj ili nevladinoj instituciji ili organizaciji, uvijek je važno imati na umu da sve prijave moraju biti u "dobroj vjeri". To znači da su istinite, utemeljene i ne dovode u zabludu pravosudne organe. Prijave ne smiju biti osvetnički motivirane, lažne i proizvoljne, zbog takvih prijava se može sudski odgovarati jer to spada u kaznena djela protiv pravosuđa.

7. TKO SU ZVIŽDAČI/ UZBUNJIVAČI?

Ako želimo suzbijati korupciju u našoj zemlji morat ćemo mijenjati i naš mentalitet koji pogoduje koruptivnom okruženju. Kod nas se prijavljivanje korupcije još uvijek doživljava kao "cinkanje", napredak u suzbijanju korupcije ostvarit ćemo onda kada prijavljivanje korupcije počnemo shvaćati kao društveno odgovorno ponašanje.

Termin zviždač dolazi od prijevoda engleske riječi "whistleblower" što znači - onaj koji zviždi u zviždaljku/duva u pištaljku, što je asocijacija na policajce koji su nekada koristili zviždaljke. "Zviždač" je zaposlenik, bivši zaposlenik ili član organizacije koji odgovornim osobama ili nadležnim tijelima državne vlasti, u dobroj vjeri, prijavi nelegalne radnje i postupke.

Osobe koje prijavljuju korupciju su iznimno važne za otkrivanje i procesuiranje korupcijskih kaznenih djela. Korupcija se dogovara u četiri oka, unutar zatvorenih sustava, te ju je često nemoguće otkriti bez dojava iznutra. Suvremena zakonodavstva svjesna važnosti "zviždača" nastoje potaknuti osobe na prijavu korupcije te im zakonima jamče zaštitu od otkaza kao i od zlostavljanja poslodavca.

Jedan od prvih zakona koji je zaštitio "zviždače" donesen je 1863. godine u SAD-u (False Claims Act) s ciljem da se suzbiju prijevare dobavljača za Vladu tijekom građanskog rata. Zakon ohrabruje zviždače obećavajući im postotak novca koji Vlada uštedi zahvaljujući njihovoj prijavi i štiti ih od nepravednog otpuštanja. Zakon je revidiran 1986 godine.

U Bosni i Hercegovini je početkom 2012. godine osnovana asocijacija Uzbunjivača / Zviždača. Nadamo se da će i među studentima biti dovoljno hrabrih pojedinaca koji će prepoznati važnost građanske odgovornosti i hrabrosti.

Više informacija o uzbunjivačima na www.uzbunjivaci.ba

8. TRANSPARENCY INTERNATIONAL BIH

Transparency International (TI) je najveća nevladina organizacija na međunarodnoj razini koja je specijalizirana za borbu protiv korupcije, TI ima svoj ured i u Bosni i Hercegovini. Transparency zagovara mobilisanje globalne zajednice, te unapređivanje i jačanje međunarodnog i nacionalnog sistema integriteta.

Kako TI ispunjava svoju svrhu?

- TI gradi državne, regionalne i globalne koalicije, obuhvatajući vlast, građansko društvo i privatni sektor, s ciljem suzbijanja kako domaće, tako i međunarodne korupcije;
- TI koordinira i podržava Ogranke u zemljama koji provode misiju TI-a;
- TI asistira u dizajniranju i implementaciji efektivnog sistema integriteta, i
- TI skuplja, analizira i prosljeđuje informacije i time podiže nivo svijesti javnosti o štetnom uticaju korupcije (pogotovo u državama s prosječno niskim primanjima) na ljudski i ekonomski razvoj.

Kako TI može pomoći vama?

Transparency International BiH putem projekta, ALAC – Centar za pružanje pomoći u borbi protiv

korupcije pruža alternativni instrument pravne pomoći građanima BiH koji su suočeni sa problemima korupcije. ALAC pruža pravnu pomoć tako što:

- Daje pravne savjete građanima i predočava im najefikasnije pravne instrumente koji im stoje na raspolaganju.
- Prosljeđuje slučajeve sa vjerodostojnim informacijama organima izvršne, upravne i pravosudne vlasti u BiH.
- Obaviještava stranke o razvoju njihovog slučaja i vrši pismenu korespondenciju sa nadležnim javnim institucijama.
- Edukuje građane o pravnom sistemu BiH i pravnim mehanizmima, s ciljem njihovog korišćenja u praksi.

Aktivnosti ALAC Centra su:

- Primanje telefonskih poziva građana o slučajevima korupcije u BiH putem besplatne kontakt linije 0800 55555 ili email adrese: centar@ti-bih.org
- Primanje i procesuiranje slučajeva korupcije, putem on-line prijave za korupcije (na web stranici ALAC Centra), poštom ili drugim sredstvima komunikacije.
- Aktivni rad i saradnja sa strankama pri rješavanju slučajeva kršenja slobode pristupa informacijama, sukoba interesa i drugih po pravnoj prirodi - korupcije vezanih prijava.
- Informisanje i edukacija građana BiH o korišćenju pravnih mehanizama BiH legislative.
- Vršenje monitoringa nad radom javne administracije.
- Saradnja sa novinarima povodom registrovanih predmeta ALAC Centra.

Web stranica ALAC Centra: www.ti-bih.org/alac

Facebook:

www.facebook.com/ALAC.Prijavi.Korupciju

Adresa:

Gajeva 2, 78 000 Banja Luka,
Transparency International BiH

Dužnost mladih je suprotstaviti se korupciji.

Kurt Cobain

9. PORUKA STUDENTIMA

U anonimnoj anketi provedenoj na uzorku od 500 ispitanika među studentima javnih univerziteta u BiH, 95% studenata iskazalo je zabrinutost zbog korupcije koju prepoznaju u načinu polaganja ispita, obvezujućoj kupovini knjiga profesora kod kojeg polažu ispit, te nemogućnosti da ostvare pravo na informaciju vezano za ispite. Više od 80% se izjasnilo da ne bi prijavili korupciju jer nemaju povjerenje u institucije vlasti i rukovodstvo svojih fakulteta i univerziteta i boje se osvete. Sve to upozorava i opravdava potrebu za ovakvim informatorom.

Dragi studenti, želimo vam uspješan studij i što manje nezakonitosti u sredini u kojoj živite i radite.

Istovremeno, ovim Vodičem vas želimo ohrabriti da sve slučajeve nezakonitosti koje prepoznate prijavite nadležnim organima.

Vaša građanska hrabrost je ključ za ozdravljenje ovoga društva. Dužnost je institucija države da vam osiguraju zaštitu. Prijavu možete podnijeti anonimno uz navođenje relevantnih činjenica, a organi kojima je podnosite su dužni postupiti po takvoj prijavi.

Zajedno stvarajmo društvo visokih moralnih i profesionalnih vrijednosti, to je jedini put ka osiguranju života koji je dostojan čovjeka. Samo u društvu koje prepoznaje i priznaje pravednost i pravičnost, štiteći ih vladavinom zakona, možete ostvariti svoj puni potencijal uživajući u svojim zasluženim postignućima.

Želimo vam uspješan i kvalitetan studij!

Centar za civilno društvo Kyodo

Желимо вам успјешан и квалитетан студиј! Центар за цивилно друштво Кудор

Ваша грађанска храброст је кључ за оздрављење овога друштва. Дужност је институција државе да вам осигурају заштиту. Пријаву можете поднјети анонимно уз навођење релевантних чињеница, а органи којима је подносице су дужни поступити по таквој пријави.

Заједно стварајмо друштво високих моралних и професионалних вриједности, то је једини пут ка осигурању живота који је достојан човека. Само у друштву које препознаје и признаје праведност и правичност, штитећи их владавином закона, можете остварити свој пуни потенцијал уживајући у својим заслуженим постигњима.

Истовремено, овим водичем вас желимо охрабрити да све случајеве незаконитости које препознате пријавите надлежним органима.

Драри студенти, желимо вам успјешан студиј информатором.

и што мање незаконитости у средини у којој живите и радите.

то улозорава и оправдава потребу за оваквим факултета и универзитета и боје се освете. Све у институције власти и руководство својих не би пријавили корупцију јер немају повјерење везано за испите. Више од 80% се изјаснило да немогућности да остваре право на информацију књига професора код којег полагају испит, те начину полагања испита, обавезујућој куповини забринутост због корупције коју препознају у универзитета у БиХ, 95% студената исказало је од 500 испитаника међу студентима јавних у анонимној анкети проведеној на узорку

9. ПОРУКА СТУДЕНТИМА

Дужност младих је супротставити се корупцији.
Kurt Cobain

проблемима корупције. АЛАС пружа правну помоћ тако што:

- Даје правне савјете грађанима и предочава им најефикасније правне инструменте који им стоје на располагању;
- Просљеђује случајеве са вјеродостојним информацијама органима извршне, управне и правосудне власти у БиХ;
- Обавијештава странке о развоју њиховог случаја и врши писмену кореспонденцију са надлежним јавним институцијама;
- Едукује грађане о правном систему БиХ и правним механизмима, с циљем њиховог кориштења у пракси.

Активности АЛАС Центра су:

- Примаче телефонских позива грађана о случајевима корупције у БиХ путем бесплатне контакт линије 0800 5555 или *e-mail* адресе: center@ti-bih.org

- Примаче и процесуираче случајева корупције, путем *on-line* пријава за корупције (на *web* страници АЛАС Центра), поштом или другим средствима комуникације.

- Активни рад и сарадња са странкама пријешавачу случајева кршења слободе приступа информацијама, сукоба интереса и других поправној природи - корупције везаних пријава. Информирање и едукација грађана БиХ о кориштењу правних механизма БиХ легислативе;
- Вршење мониторинга над радом јавне администрације;
- Сарадња са новинарима поводом регистрованих предмета АЛАС Центра.

Web страница АЛАС Центра: www.ti-bih.org/alac

Facebook:

www.facebook.com/ALAC.Prijavi.Korupciju

Адреса:

Гајева 2, 78 000 Бања Лука,
Transparency International БиХ

8. TRANSPARENCY INTERNATIONAL БИХ

Transparency International (TI) је највећа невладинна организација на међународном нивоу која је специјализована за борбу против корупције. *TI* има свој уред и у Босни и Херцеговини. *Transparency* заговара мобилисање глобалне заједнице, те унапређивање и јачање међународног и националног система интегритета.

Како *TI* испуњава своју сврху?

- *TI* гради државне, регионалне и глобалне коалиције, обухватајући власт, грађанско друштво и приватни сектор, с циљем сузбијања како домаће, тако и међународне корупције;
- *TI* координира и подржава Органке у земљама који воде мисију *TI*-а;
- *TI* асистира у дизајнирању и имплементацији ефективних система интегритета, и
- *TI* скупља, анализира и прослијеђује информације и тиме подиже ниво свијести јавности о штетном утицају корупције (потова у државама с просјечно ниским примацима) на људски и економски развој.

Како *TI* може помоћи вама?

Transparency International БИХ путем пројекта, АЛАС – Центар за пружање помоћи у борби против корупције пружа алтернативни инструмент правне помоћи грађанима БИХ који су суочени са

Особе које пријављују корупцију су изнимно важне за откривање и процесуирање корупцијских казених дјела. Корупција се догавара у четири ока, унутар затворених система, те ју је често немогуће открити без дојаве изнутра. Савремена законодавства свјесна важности "звиждача" настоје потакнути особе на пријаву корупције те им законима јамче заштиту од отказа као и од злостављања послодавца.

Један од првих закона који је заштитио "звиждаче" донесен је 1863. године у САД-у (*False Claims Act*) с циљем да се сузбију пријеваре доваљача за Владу током грађанског рата. Закон охрабрује звиждаче обехавајући им постојак новца који влада уштеди захваљујући њиховој пријави и штити их од неправедног отпуштања. Закон је ревидиран 1986 године.

У Босни и Херцеговини је почетком 2012. године основана асоцијација Узбуњивача / Звиждача. Надамо се да ће и међу студентима бити довољно храбрих појединаца који ће препознати важност грађанске одговорности и храбрости.

Више информација о узбуњивачима на www.uzbunjivaci.ba

7. КО СУ ЗВИЖДАЧИ/ УЗБУЊИВАЧИ?

Ако желимо сузбијати корупцију у нашој земљи морат ћемо мијењати и наш менталитет који погодује коруптивном окружењу. Код нас се пријављивање корупције још увијек доживљава као "чинкање", напредак у сузбијању корупције остварит ћемо онда када пријављивање корупције почнемо схваћати као друштвено одговорно понашање.

Термин звиздач долази од пријевода енглеске ријечи "whistleblower" што значи - онај који звизди у звиздачку / дува у пиштаљку, што је асоцијација на полицајце који су некада користили звиздачке. "Звиздач" је запосленик, бивши запосленик или члан организације који одговорним особама или надлежним тијелима државне власти, у доброј вјери, пријави неправилне радње и поступке.

Када желите пријавити казнено дјело требало би да можете дати одговоре на нека од следећих питања:

1. Ко је починитељ?
2. Шта се догодило?
3. Гдје се догодило?
4. Када се догодило?
5. Како се догодило?
6. С ким је био починитељ/починитељи?
7. Чиме је дјело извршено?
8. Зашто је извршено?
9. Против кога је извршено - ко је жртва?
10. Постоје ли свједоци?

Шта значи

„пријавити корупцију у доброј вјери“?

Било да пријављујете корупцију криминалцима, локалном полицијском службеницима, Узбуђивачима, *Transparency International* или било којој другој владиној или невладиној институцији или организацији, увијек је важно имати на уму да све пријаве морају бити у „доброј вјери“. То значи да су истините, утемељене и не доводе у заблуду правосудне органе. Пријаве не смију бити осветнички мотивисане, лажне и произвољне, због таквих пријава се може судски одговорати јер то спада у казнену дјела против правосудја.

Веб-страница Кримоловци је пројект инициран од стране Полицијске мисије ЕУ са циљем пружања могућности грађанима да подјеле информације с полицијом. Ова веб-страница не служи за пријављивање хитних случајева. У хитним случајевима зовите број 122.

За пријаву можете анонимно контактирати Кримоловце на бесплатан број телефона 080 020 505 или веб-страницу: www.krimolovci.ba

Имајте у виду да је сваки грађанин дужан по сазнању пријавити дјело корупције, пријавом ви вршите своју грађанску дужност. Треbate водити рачуна да не поднесите лажне пријаве, јер то значи да злоупотребљавате своју грађанску дужност чинићи казнено дјело.

Уколико имате информације о планираном или починеном кривичном дјелу корупције и желите их пријавити полицији, можете то учинити путем телефона или пријавом путем веб-странице.

Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА) је самостална институција БиХ, одговорна за прикупљање и обраду података од интереса за спровођење међународних и казnenих закона БиХ, са полицијским овлашћењима, која своју мјеродавност остварује на цијелој територији БиХ. У њезиној надлежности су откривање и истрага казnenих дјела из надлежности Суда БиХ, у што спадају и случајеви везани за корупцију.

6.3. Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА)

Институција Омбудсманана има успостављену територијалну мрежу уреда чије су адресе:

Главни уред/ Сједиште Институције -

Банялука

Равногорска бр. 18
Тел/Факс: +387 51 303 992,

е-mail: bl.ombudsman@ombudsman.gov.ba

Подручни уред Сарајево

Грбавичка бр. 4

Тел: +387 33 666 006,

Факс: +387 33 666 007,

е-mail: info@ombudsman.gov.ba

Подручни уред Мостар

Краља Звонимира бр. 6

Тел: +387 36 334 248,

Факс: +387 36 334 249,

е-mail: mo.ombudsman@ombudsman.gov.ba

Подручни уред Брчко

Трт Младих бр.8/1

Тел/Факс: +387 49 217 347,

е-mail: br.ombudsman@ombudsman.gov.ba

Теренски уред Ливно

Габријела Јуркића бб

Тел: +387 34 201 911,

Факс: +387 34 203 237,

е-mail: li.ombudsman@ombudsman.gov.ba

Уредовни дани у **Тузли**, сваки четвртак и петак у времену од 09 до 14 сати, у Алџи Алије Изетбеговића бр. 4/1,

спот, вјерску и националну припадност. Жалба упућена Институцији неће проузроковати никак-ве кривичне, дисциплинске или било какве друге санкције по њеног подносиоца, а на захтев жаллиоца у току поступка може се заштити његов идентитет. Жалба се изјављује писмено или личним достављањем уз краћи опис догађаја, чињеница или одлука који су довели до подношења жалбе.

Везано за кршење права у области образовања, посебно у случају уколико је то кршење права везано за корупцију, Омбудсмани могу отворити истрагу у циљу повјере да ли је дошло до:

- **Кршења права студента у области образовања** на начин да није испоштован један од раније презентираних принципа високошколског образовања или није осигурано уживање једног од наведених права;

- **Ускраћивања приступа информацији**, што је гарантовано Законом о слободи приступа информацијама, а којим је утврђено да информације под контролом јавног тијела представљају јавно добро од вриједности и да јавни приступ овим информацијама промовише већу отвореност и одговорност тих јавних тијела, те да су ове информације неопходне за демократски процес;

- **Дискриминације студента** по неком од основа дискриминације или постојањем посебног облика дискриминације као што је узнемиравање, сексуално узнемиравање, мобинг, викитимизација и сл. Управо неки од облика дискриминације, као нпр. сексуално узнемиравање могу бити везани за постојање корупције.

У случајевима када Омбудсман у обављању својих дужности сазна за понашања или радњу која представља казнено дјело, о томе ће обавијестити надлежно тужилаштво.

Нико није направљено већу грешку него онај који није учинио ништа бољег се да може урадити само мало!

Edmund Burke

6. КОЈИ СУ ТО МЕХАНИЗМИ ЗАШТИТЕ ПРАВА СТУДЕНАТА И ЗАШТИТЕ ОД КОРУПЦИЈЕ?

Механизми су: кроз студентске организације и органе факултета, институцију Омбудсмана за људска права, полицијске органе, те државну агенцију за истраге и заштиту (СИПА).

6.1. Пријава путем органа Универзитета

У случају да постоје прописане процедуре за пријаву корупције на вашем универзитету и/или факултету¹ треба их слиједити, али не нужно, јер постоје органи изван универзитета чија је обавеза пружити заштиту у случајевима дискриминације и сумње у криминално понашање.

6.2. Институција Омбудсмана за људска права Бих - Пријава Омбудсманима Бих

Омбудсман за људска права Босне и Херцеговине је независна институција успостављена у циљу промовисања добре управе и владавине права, заштите слобода физичких и правних лица, гарантовањих Уставом Босне и Херцеговине и међународним споразумима. Омбудсмани могу покренути истрагу у случају кршења права на основу запријемљене жалбе грађана или по службеној дужности и може им се обратити свако физичко и правно лице које има легитиман интерес, без обзира на држављанство, расу,

1 На неким универзитетима је успостављен студент-омбудсман који пружа заштиту у случају кршења права студента

5. ОДРЕДБЕ КРИВИЧНИХ ЗАКОНА У НАШОЈ ДРЖАВИ КОЈЕ САНКЦИОНИШУ КОРУПТИВНО ДЕЛОВАЊЕ

Кривичним законодавством на разни државе и ентитета утврђена су сљедећа кривична дјела која се односе на коруптивно дјеловање и за која је предвиђена затворска казна:

- Давање поклона и других облика користи - Члан 218 КЗ БиХ; Члан 381 КЗ Ф БиХ; Члан 375 КЗ БД БиХ;
- Приманье поклона и других облика користи - Члан 217 КЗ БиХ; Члан 380 КЗ Ф БиХ; Члан 374 КЗ БД БиХ;
- Приманье мита - Члан 351 КЗ РС;
- Давање мита - Члан 352 КЗ РС;
- Протузаконито посредовање - Члан 219 КЗ БиХ; Члан 382 КЗ Ф БиХ; Члан 353 КЗ РС; Члан 376 БД БиХ;
- Стопни одношај (Облуца) злоупотребом положаја - Члан 205 КЗ Ф БиХ; и КЗ РС Члан 196.

У наведеним случајевима, али и у другим случајевима у којима постоји сумња у корупцију, студент има право и обавезу случај пријавити, те при томе имати загарантовано право на анонимност и заштиту од стране Универзитета. Све информације се морају третирати строго повјерљиво.

Борба за правду против корупције није лака, никада није била, нити ће икада бити лака. У мом случају, ја еверјем, цијена коју сам платио је итекако била ериједна у односу на моје достигнуће. Frank Serico, њујоршки полицајц којег је полиција покушала убити јер је указивао на корупцију у њиховим редовима

4. УКОЛИКО СЕ ДЕСЕ СРЕДЋЕ СИТУАЦИЈЕ МОГУЋЕ ЈЕ ДА СЕ РАДИ О ЗЛОУПОТРЕБИ ПОЛОЖАЈА ОДГОВОРНЕ ОСОБЕ:

1. **Није осигурана јавности испита.** Испит се мора полагати у просторијама Универзитета, у складу с наставним планом и програмом, уз присуство других студената који су стекли услове за усмену проверу знања, као и могућност да испиту присуствују остали заинтересовани студенти и трећа лица. Уколико се у даном тренутку не може осигурати присуство других студената, испиту мора присуствовати неко од особља студентске службе. *(Више од 90% студената је у анонимној анкети коју је провео Центар за циљно друштво Кјордо навело да полагање испита насамом у кабинету с професором где као највећи проблем и потенцијална коруптивна ситуација).*

2. **Увјетовање** купње удјобеника предметног наставника за излазак на испит;
3. **Немогућност** да студент слободно приступи информацијама везаним за његов студиј и нарочито увид у рад и оцјену рада;
4. **Непријављивање** случајева сукоба интереса студента и професора.

публикацијама, штампаним информацијама, на веб страници Универзитета/факултета и кроз писану информацију коју студент треба добити приликом уписа, о чему потписује изјаву која чини саставни део персоналног досијеа студента).

- Развијају слободу мишљења и изражавања става;
- Полажу испите на одговарајући алтернативан начин, ако то захтијева психолошко стање студента;

- Имају наставу организирану у складу са студијским програмима и наставним плановима и програмима, распоредом наставе, те распоредом испита;

- Имају осигуране седмичне консултације са предметним наставником или његовим сурadником;

- Изјашњавају о квалитету наставе и раду наставника и сарадника у анонимној анкети обавезно организованој на крају, а на основу оправданог захтева студената одређеног предмета и у току семестра;

- Користе библиотеке, рачунарску опрему и друге ресурсе Универзитета, односно високообразовне установе;

- Слободно исказују мишљење везано за извођење наставе и однос професор студент уколико се њихов исказ темељи на чињеницама.

3.4. Студент нема право:

- Одбити идентифицирање прије почетка испита;
- Одбити полагање испита под шифром;
- Одбити проверу ради онемогућавања уношења недовољних помага на испит;
- За вријеме испита користити недовољена средства као помоћ за полагање.

3.2. Које информације високошколска установа безвјетно мора осигурати?

- Распоред наставе мора бити познат одмах на почетку академске године;

- Распоред испитних термина за сваки испитни рок на почетку академске године са датумом, сатницом и мјестом одржавања испита;

- Опис провере знања, као и систем бодовања, који мора бити јасно назначен у плану рада наставног предмета за дати семестар;

- Оцјену исказану на темљу провере знања, а у складу са законом установљеним начином оцјенљивања (тренутно имамо слушајеве да се студент оцјени са -6);

- Резултате испита у примјереном року, оптимално у року од 48 сати од дана полагања писменог, односно практичног дијела испита, али најкасније седам дана од обављеног испита;

- Обавјештење о резултатима усменог испита одмах након завршетка испита;

- Могућност одгоде испита уколико су два или више испита заказана за исти дан;

- Могућност одгоде испита у случају оправдане спријечености (болест студента, смрт члана уже породице и сл.) о чему одмах обавјештава предметног професора и студентску службу који заједно одобравају промјену термина;
- Увид сваком студенту у његов писани рад и бодовање истог.

- остваривању права студената брину **Професор за наставу и студентска питања и декани** високообразовних установа.

3.3. За остварење наведеног

високошколске установе требају нарочито посветити пажњу да студенти:

- буду упознати са својим правима, обавезама и дужностима на почетку академске године (путем огласних плоча факултета, у билтену,

да узима у обзир широк спектар сазнања о процесима тестирања и испитивања.

Процедура за проверу знања студената треба се темљити нарочито на:

- Обличеним мјерама које одражавају резултат учења и друге циљеве наставног програма;
- Примјерности сврхе, било дијагностичкој, едукативној или прегледној;
- Успостављеним јасним критеријима оцјени-вања с којима су студенти упознати прије провере;

- Способности испитивача да разумију улогу провере знања у напредовању студената ка стјецању знања и вјештина повезаних са квалификацијом коју стјеку;
- Да се та провера знања не ослања само на једног испитивача;
- Јасним прописима који дефинишу одсуство студента, болест и друге олакшавајуће околности;
- Успостављању механизма који осигуравају да се провера знања врши сигурно и у складу с процедурама институције које морају бити јасне и познате свим судиоцима процеса;

Студенти требају бити јасно информисани о стратегији провере знања која се користи за њихов програм, каквим испитима и методама провере знања подлијежу, шта ће се од њих очекивати и какви ће се критерији примјенјивати на проверу онога што ураде.

Наставници представљају најзначајнији ресурс доступан за учење највећем броју студената. Стога, високошколска установа треба осигурати да наставници у потпуности знају и разумију предмет који предају, да имају вјештине и искуство потребно за дјелотворно доношење свог знања и размијевања студената у различитим наставним контекстима, те да кроз проверу знања студената могу у значајној мјери оцијенити и властити рад.

Знање је естетски орган вида, не очи.
Ranchatantra

3. КОЈЕ СТАНДАРДЕ ВИСОКОШКОЛСКА УСТАНОВА ТРЕБА ИСПОШТОВАТИ ДА БИ СЕ СМАНИО ПРОСТОР ЗА КОРУПЦИЈУ?

3.1. Начин полагања испита

Принципи који се односе на начин полагања испита, наведени у овом поглављу, утемељени су на међународним актима чија је суштина обједињена Болонским процесом. Босна и Херцеговина је исказала јединственост за придруживање јединственом Европском подручју високог образовања (ЕНЕА) и Европском истраживачком простору (ЕРА), стога се начин полагања испита мора уједначити са начином у европском простору, темљећи се у највећој могућој мјери на правилној оцјени знања и вјештина којима располаже студент.

Независно о болонском процесу, међународни критерији су тако постављени да су као објективни и коректни пријемљиви у сваком образовном систему чији је циљ преносење знања и вјештина и евалуација тог процеса, у оба правца, како студентата тако и институције која преноси знање.

Провера знања студентата један је од најзначајнијих елемената високог образовања који образовним институцијама даје значајне информације о дјелотворности наставе и подршке студентима. Стога је битно да се провера знања у сваком тренутку врши професионално, те

- ствара лошу слику о образовним институцијама земље чиниће дипломе, па чак и оне које су стекли изврсни студенти, мање вриједним на тржишту рада;
- доприноси опћем неморалу и пропадању друштва стварајући код младих људи слику да је коруптивни облик понашања нешто што се "подразумијева", на тај начин корупција "храни" саму себе слабећи најјачу снагу која је у сваком здравом друштву покретач позитивних промјена, а то су управо млади људи.

услуга (сексуалне услуге, узајамна помоћ...), а не на основу знања.

- корупција представља злоупотребу моћи, власти и радног мјеста у сврху личне користи (добити), непоштивање норми и правила, па самим тим и друштва у којем живи.

- корупција је да се неком нешто плати, купи, да би се добила нека функција, неки положај, неке здравствене услуге – па као да се та особа "посебно припази"...
- корупција у Бих је кључна ствар за успјех на сваком нивоу и уједно највећи проблем за развитак ове државе.

- Штета. Пуњење џепова људи на *power trip-u*, довољно искомплексираних да падну на тај ниво.

- Штета, везе по крвној линији, и свеопће стање нашег ума и духа, дио наше културе.

- корупција је један од поремећаја у понашању личности која се испољава кроз вршене законом недозвољених радњи, угрожавајући околину и нарушавајући међуљудске односе.

- корупција је свако давање и примаче поклона и вриједних ствари, гдје се заузврат очекује легална радња од особе која прима "поклоне"; један од највећих проблема у Бих. Узимање новца за све услуге које обичном грађану требају.

нечему што нам је битно.

- ствара неспособне и нестручне људе који неће бити у стању обављати своју дужност када почну радити (ставите се у позицију родитеља који своје дјете даје у руке љекару који је купио већину испита; замислите да ће грађу ваше куће водити инжењер грађевине који је купио неколико испита, замислите да ће вас у важном случају на суду заступати правник којем су већину испита "средили" утјецани родитељи,....!);

ШТА О КОРУПЦИЈИ КАЖУ БХ СТУДЕНТИ?

- У анонимној анкети коју смо провели међу студентима јавних универзитета у Босни и Херцеговини једно од питања је било да се дефинира појам корупције, ево како наши студенти виде корупцију:
- када професори узимају одређену своту новца од студената како би ти студенти положили испите.
- То је зло које проузрокује нарушавање људских права.
- Корупција у данашње вријеме је постала нешто сасвим нормално.
- Корупција је свако дјело које се противи закону, а изврши се у циљу стварања материјалне добити за обје стране које су укључене у њу.
- Корупција је узимање или давање новца да би постигли нешто илегално и незаслужено.
- Корупција представља долазак до својих жеља, потреба "владавине" на лак и једноставан начин.
- Корупција је кориштење свих недозвољених, неприхватљивих, негативних средстава како би се остварио циљ.
- Корупција представља добијање одређених заслуга (оцјена) на основу новца, неких других

Да би човек био слободан није довољно само поклапати ланце, треба живјети на начин који поштује и унаприједњује слободу других.
Nelson Mandela

2. ПОЈАМ КОРУПЦИЈЕ - ДЕФИНИЦИЈЕ

Не постоји једна општеприхваћена дефиниција корупције. Корупција је у најширем смислу сваки облик злоупотребе права над средствима или правима других ради остваривања користи за себе или себи блиске групе људи, било да се ради о јавном или приватном сектору. То је сваки чин којим се, супротно јавном интересу, недвојбено крше морал и правне норме те поврјеђују тежељивадавањеправа. Корупција ствара односе овисности и уцјенљивости, односно, заробљености.

Ријеч корупција потиче од латинске ријечи *"corruptus"*, партицип перфекта ријечи *"corrumpere"*, што значи "уништити" или "покарити" и када се користи као придев дословно значи: "потпуно уништен(о) /покарен(о)..."

Наводимо неколико дефиниција за које сматрамо да најјасније описују овај вид девијантног понашања:

"Корупција је злоупотреба повјерених овласти за властиту корист" - *Transparency International*

"Корупција је намјерно непридржавање начела непристраниости код одлучивања с циљем остваривања предности за починиоца или повезане особе кроз такве поступке"; - *Vito Tanzi*

$K = M + D - O$ (Корупција је једнака: монопол плус дискреција, минус одговорност). *Robert Kitgaard* (**Китгардова формула**)

Корупција у образовачу производи дугорочно најразорније посљедице по друштво јер:

- ствара неповјерење унутар саме академске заједнице нарушавајући њезин дигнитет;

финансира Делегација Европске уније у Босни и Херцеговини, а имплементира НВО Кудо у партнерству с Хелсиншким комитетом за људска права РС и придруженом партнерству са Центром за едукацију судаца и тужитеља ФБИХ, Универзитетом у Бањој Луци, Универзитетом у Бихаћу, Универзитетом "Џејал Биједић" у Мостару, Универзитетом Источно Сарајево, Свеучилиштем у Мостару, Универзитетом у Тузли, Универзитетом у Сарајеву и Универзитетом у Зеници.

Босна и Херцеговина немinovно улази у интерративне процесе због којих ће се појачати конкурентност на тржишту радне снаге. Значење и стручност у одређеној области, знање страних језика, те прилагодљивост и познавање других култура мјерило су конкурентности која ће се тражити, а таква конкурентност може се постићи само ако унаприједимо квалитет образовања у нашој земљи. Образовни систем у којем постоји корупција угрожава квалитет стечених знања, доводи у питање вјеродостојност диплома и умањује њихову вриједност на тржиштима која нуде већу зараду и боље услове рада.

Овај водич је дио кампање "Диплома с достојанством" којом желимо информисати студентску популацију о проблему корупције, развити свијест о њезиним штетним посљедицама и оспособити их да се заштите и утрјечу на њезино смањивање.

Будућност човјечанства увек ће овисати од културног, научног и техничког развоја: а та се будућност гради у центрима културе, знања и научног истраживања, које представљају универзитет.

Из преамбуле Magna Charta Universitatum

1. ЗАШТО ОВАЈ ВОДИЧ С ИНФОРМАЦИЈАМА О НАЧИНУ ПОЛАГАЊА ИСПИТА И ПРЕВЕНЦИЈИ КОРУПЦИЈЕ У ВИСОКОШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА?

- Најприје зато што се жели допринијети одгоју младих генерација кроз информисање о проблему корупције у друшћу опћенито, а посебно у образовању.

- Информисаност о појавним облицима корупције и њезиним штетним посљедицама је неопходна како би млади људи знали преознати ту појаву, суочити се с њом на одговарајући начин и заштити и себе и друге, а не прихватити је као начин властитог понашања.

- Надаље, желе се заштити и врједни студенти и уважени професори који нису одговорни за коруптивна понашања других, али су дио средине у којој се таква понашања дешавају.

- И коначно, мисија цивилног друшћва је помоћи институцијама власти да се створи држава владавине закона у којој ће особе које су починиле казнене дјело корупције бити приведене лицу правде, а да при томе особе које пријављују починитеље таквих дјела буду заштићене и сигурне.

Водич је израђен као дио пројекта "Борба против корупције у високом образовању", који

Ако је једна земља постати слободна од
корупције и постати нација здравих умова,
свако осјећа да постоје три кључна члана
друштва који могу направити ту промјену,
то су: отац, мајка и учитељ.

Abdul Kalam

ЕУРОПСКА УНИЈА

Еуропска унија се састоји од 27 држава
чланица које су обдлужиле постепено
повезивати своја знања, ресурсе и судбине.
Током 50 година протрпена заједно су
изградиле зону стабилности, демократије
и одрживог развоја, истовремено
задржавајући културне разликитости,
молеранцију и личне слободе.
Еуропска унија је посвећена тому да
своја достигнућа и врједности дијели
са земљама и људима изван властитих
граница.

Ова публикација је урађена уз помоћ Еуропске уније.
Садржај публикације је искључива одговорност НВО КРОЈО
и ни у којем случају не представља ставовишта Еуропске
уније.

ИСПИТНЕ ПРОЦЕДУРЕ СТАНДАРДИ И МЕХАНИЗМИ ЗАШТИТЕ ОД КОРУПЦИЈЕ

БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ У ОБРАЗОВАЊУ

BOSNA I HERCEGOVINA • BOSNA I HERCEGOVINE • ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
 FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
 JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I ŽRTIŠTA F BiH
 ЈАВНА УСТАНОВА ЦЕНТАР ЗА ЕДУКАЦИЈУ СУДИЈА И ЖРТИШТА Ф БИХ
 PUBLIC INSTITUTION CENTRE FOR JUDICIAL AND PROSECUTORIAL TRAINING OF F BiH

ХЕЛСИНШКИ ОДБОР ЗА РС
 Бијељина

ЦЕНТАР ЗА ЦИВИЛНО ЕДУКАЦИЈУ - САРЈЕВО

ПРОЈЕКАТ ФИНАНСИРА
 ЕУРОПСКА УНИЈА

